

Refleksje o poradnictwie debiutujących doradców

redakcja Daria Zielińska-Pękał

Uniwersytet Zielonogórski

REFLEKSJE O PORADNICTWIE

debiutujących doradców

pod redakcją
Darii Zielińskiej-Pękał

Zielona Góra 2009

RADA WYDAWNICZA

Krzysztof Urbanowski (*przewodniczący*),
Marian Adamski, Rafał Ciesielski, Michał Drab, Andrzej Maciejewski,
Maria Fic, Beata Gabryś, Bohdan Halczak, Janusz Matkowski,
Anna Walicka, Zdzisław Wołk

RECENZJA

Prof. dr hab. Alicja Kargulowa

REDAKCJA WYDAWNICZA

Jerzy Majchrzak

PROJEKT OKŁADKI

Paulina Igras

ks2 199680 -

ks2 199680 -

© Copyright by Uniwersytet Zielonogórski
Zielona Góra 2009

ISBN 978-83-7481-251-1

OFICyna WYDAWNICZA UNIwersytetu ZIELONOGÓRSKIEGO

65-417 Zielona Góra; ul. Licealna 9

tel./fax (068) 328 78 64; oficynawydawnicza@adm.uz.zgora.pl

24/

Spis treści

Wstęp	5
RÓŻNE OBLCZA PORADNICTWA ZAPOŚREDNICZONEGO	
<i>Daria Zielińska-Pękał</i> Poradnictwo zapośredniczone – teoria i praktyka	15
<i>Agata Lubieniecka</i> Program telewizyjny <i>Superniania</i> jako oferta poradnicza	29
<i>Agata Lubieniecka</i> Niebezpieczeństwo manipulacji w poradnictwie zapośredniczonym	39
<i>Agnieszka Giedroń</i> Internetowe (anty)poradnictwo dla anorektyczek	49
<i>Katarzyna Smół</i> Poradnictwo telefoniczne na przykładzie fundacji ITAKA	57
<i>Anna Walulik</i> Korespondencyjny Kurs Biblijny – forma poradnictwa egzystencjalnego	79
MOZAIKOWY OBRAZ RZECZYWISTOŚCI PORADNICZEJ	
<i>Katarzyna Świerkowska, Daria Zielińska-Pękał</i> Fryzjer jako nieprofesjonalny doradca	101
<i>Katarzyna Jopek</i> Dwa modele poradnictwa przedmałżeńskiego	119
<i>Dorota Tokarz</i> Asymetryczność poradnictwa dla rodzin adopcyjnych i zrekonstruowanych	133
<i>Alina Bojanowicz</i> Indywidualne sposoby radzenia sobie z żałobą. Udział poradnictwa incydentalnego	145
<i>Martyna Rybka</i> Poradnictwo okólotestowe, czyli związane z wykonywaniem badań w kierunku HIV	165
<i>Ewelina Staszewska</i> Windykator jako egzekutor długu i doradca – poradnicze wątpliwości i ambiwalencje	177
BIBLIOGRAFIA	195
NOTA O AUTORACH	203

Wstęp

W czasach, kiedy sama byłam studentką pedagogiki i wybrałam blok tematyczny poradnictwo, odbywałam wiele praktyk. Miejscem jednej z nich była podstawowa instytucja poradnicza, czyli Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna. Gdy wchodziłam po kamiennych schodach i z trudem otwierałam masywne, drewniane drzwi nie wiedziałam nic jeszcze ani o „mowie” przestrzeni, ani o symbolice rytualnego przejścia przez bramę instytucji¹. Pamiętam jednak uczucia, jakie wówczas mi towarzyszyły – podekscytowanie, tajemniczość i ogromne zaciekawienie. Intuicyjnie wyczuwałam, że za tymi drzwiami czeka mnie coś nowego i innego. Wchodziłam w ten nieznanym dla mnie świat z nadzieją na nowe doświadczenia, na możliwość wykorzystania w praktyce tego, co już wiedziałam o poradnictwie. Marzyłam także o inspirującej, poradniczej przygodzie.

Pamiętam pytanie jednej z pracownic owej poradni o kierunek mojego kształcenia i uczucie dumy, gdy odpowiadałam, że studiuję poradnictwo (nie pedagogikę, a poradnictwo właśnie). I nieukrywane jej zdziwienie i nieco powątpiewające słowa skierowane wprost do mnie: To coś takiego można w ogóle studiować?!

Oddaję w ręce Czytelnika teksty, które w sposób niezamierzony odpowiadają na to, zaskakujące mnie wówczas pytanie. Prezentowana publikacja jest nietypowa z kilku powodów. Po pierwsze – autorkami (prawie) wszystkich refleksji o poradnictwie są absolwentki pedagogiki Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu. Już sam tytuł opracowania: *Refleksje o poradnictwie debiutujących doradców* jest tego wyraźną zapowiedzią. A każdy prezentowany w nim tekst jest też swoistym autorskim debiutem.

Termin *debiut* w odniesieniu do doradców nieprofesjonalnych najczęściej dotyczy momentu podjęcia się roli doradcy przez daną osobę w określonych okolicznościach. W odniesieniu do doradców profesjonalnych – a takimi mają być lub już są Autorki tekstów – rzecz jest bardziej skomplikowana. Rodzą się tu bowiem następujące pytania: czy debiutem jest sam pomysł zostania doradcą i wybranie odpowiedniej specjalności na studiach? A może jest nim włączenie się w poradnictwo podczas praktyk studenckich lub przez wolontariat? Może jednak debiutem poradniczym należy nazwać moment otrzymania dyplomu z odpowiednią adnotacją? A może dopiero udzielenie pierwszej profesjonalnej rady w instytucji na stanowisku doradcy? Ta kwestia nie zostanie rozstrzygnięta w prezentowanej pracy. Zakładając jednak, że każdy z wy-

¹ Patrz: E. Siarkiewicz, *Różne oblicza niejednoznaczności poradnictwa*, [w:] *Niejednoznaczność poradnictwa*, pod red. E. Siarkiewicz, Zielona Góra 2004.

mienionych powyżej momentów może przesądzać o byciu doradcą, celowo i świadomie nazywam Autorki tekstów debiutującymi doradcami.

Po drugie, zdecydowana większość artykułów powstała na podstawie prac magisterskich z zakresu szeroko pojętego poradnictwa. Niezwykle budujący jest jednak fakt, iż teksty te nie są jedynie sprawozdaniami z badań prowadzonych na potrzeby tych prac; nie są też skrótami zawartych tam myśli. Prace magisterskie stały się w tym przypadku jedynie punktem wyjścia do dalszej, bardziej pogłębionej i samodzielnej refleksji nad poradnictwem.

Po trzecie, książka nie pretenduje do miana podręcznika z poradnictwa, choć właśnie taki cel może ona spełniać. Ze względu na poruszane w niej zagadnienia adresuję ją więc do doradców oraz do studentów dla wykorzystania na zajęciach z zakresu poradnictwa. Znajdują się tu bowiem teksty poruszające kwestie poradnictwa zapośredniczonego, nieformalnego, rodzinnego, a także z pogranicza profilaktyki zdrowia.

Publikację podzieliłam na dwie części. Pierwsza z nich zatytułowana: *Różne oblicza poradnictwa zapośredniczonego* jest dość konkretnie ukierunkowana tematycznie. Zapśredniczenie jest zjawiskiem związanym z różnymi rodzajami działań społecznych. Anthony Giddens mówi nawet o tym, iż: „każde doświadczenie ludzkie jest zapośredniczone”². Nam jednak chodzi o zapośredniczenie poprzez media. Rozwój środków masowego komunikowania stworzył dla poradnictwa nowe miejsce w owej medialnej przestrzeni. W literaturze pedagogicznej coraz częściej mówi się więc o zapośredniczonym poradnictwie i podkreśla wzrost jego popularności. Zagadnieniem tym interesuję się od pewnego czasu, a w tekście, zatytułowanym: *Poradnictwo zapośredniczone – teoria i praktyka* prezentuję swoje poszukiwania płaszczyzn teoretycznych, jak również praktycznych egzemplifikacji tej działalności poradniczej.

Pierwszą po-studencką refleksją z tego zakresu tematycznego jest tekst autorstwa Agaty Lubienieckiej. Autorka spoglądając okiem krytycznego obserwatora staje się interpretatorem jednej z poradniczych ofert współczesnej telewizji – programu pt. *Superniania*. W artykule zatytułowanym: *Program telewizyjny „Superniania” jako oferta poradnicza* prezentuje ona swoje przemyślenia dotyczące budowania poradniczej relacji o charakterze zapośredniczonym, próbując jednocześnie narysować portret super-doradcy. Całość wypowiedzi precyzyjnie wydobywa różnorodne zjawiska i opisuje je w terminach charakterystycznych dla współczesnej kultury.

Na tym jednak Autorka nie kończy swojego wywodu. Kolejna jej refleksja jest bowiem związana z ryzykiem korzystania z ofert poradnictwa

² A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość*, Warszawa 2007, s. 33.

zapośredniczonego. Bezwzględna polityka mediów, prawa konsumpcji, walka o oglądalność, oczekiwanie skandalu – mogą bowiem przysłonić cele poradnicze. Tekst pt. *Niebezpieczeństwo manipulacji w poradnictwie zapośredniczonym* jest swoistego rodzaju studium przypadku obrazującym, jak nieoczekiwanie dla siebie, osoby radzące się zostały wmanewrowane w niewygodną (a nawet nieprawdziwą) sytuację.

O ile w poprzednim artykule poddano analizie poradnictwo zapośredniczone poprzez telewizję, o tyle Autorka kolejnej refleksji – Agnieszka Giedroń porusza kwestię poradnictwa w Internecie. Opisuje ona niezwykle ciekawe, choć dramatyczne w swych skutkach, poradnictwo dla osób chorych na anoreksję. Nie bez powodu tekst nosi tytuł: *Internetowe (anty)poradnictwo dla anorektyczek*.

W prezentowanej części opracowania nie mogło zabraknąć poradnictwa telefonicznego. Jego specyfikę opisuje w kolejnym artykule Katarzyna Smół. Autorka dokonuje w nim zestawienia działalności znanej od lat „instytucji” telefonu zaufania z poradnictwem telefonicznym będącym ofertą jednej z fundacji zajmującej się poszukiwaniem zaginionych osób. Krok po kroku analizuje poradniczy charakter pomocy przez telefon, wyznaczając tym samym kolejny obszar dla poradnictwa zapośredniczonego.

Pierwszą część książki kończy tekst autorstwa Anny Walulik. Jest on nietypowy przynajmniej z dwóch powodów. Po pierwsze porusza kwestię nie tyle poradnictwa, co wsparcia duchowego dla osób przeżywających rozmaite trudności (tożsamościowe, egzystencjalne), poszukujących swojej ścieżki życiowej, wątpiących. To zagadnienie rzadko staje się przedmiotem zainteresowania w literaturze poradniczej. Po drugie Autorka opisuje mało aktualną już dziś formę poradnictwa – tradycyjny list, pisany i wysyłany do imiennego odbiorcy. Punktem odniesienia i główną osią swoich rozważań Autorka uczyniła Korespondencyjny Kurs Biblijny, mający udzielać wsparcia w odczytywaniu i rozumieniu słów Pisma Świętego. W tekście pojawiają się próby określenia Biblii poradnikiem służącym rozwiązywaniu problemów natury egzystencjalnej.

Drugą część książki zatytułowałam: *Mozaikowy obraz rzeczywistości poradniczej*, co w sposób oczywisty zwiastuje wielowątkowość zagadnień. W części tej znalazły się teksty luźno ze sobą powiązane, choć wszystkie z zakresu poradnictwa. Pierwszą z „mozaikowego obrazu” jest refleksja dotycząca poradnictwa nieformalnego, nieprofesjonalnego, dyskretnie włączonego w życie codzienne. Mówiąc o poradnictwie ukrytym w codzienności Elżbieta Siarkiewicz używa sformułowania: *poradnictwo incydentalne*. Zdaniem autorki to takie poradnictwo, które:

nie angażuje w sposób znaczący i nie absorbuje na długo żadnej ze stron. Nie domaga się przyjęcia odpowiedzialności, deklaracji udziału oferuje dobrowolność przystąpienia. Wydarza się bardzo często, choć nieregularnie. Zaskakuje. Bywa swoistym następstwem przebytych doświadczeń własnych lub wiedzy o doświadczeniach innych, jest próbą dzielenia się nimi, efektem empatii, bądź własnej refleksji czy posiadanych opinii³.

Wielu autorów zauważa, że osoba udzielająca porady nie musi być doradcą profesjonalnym. Olga Czerniawska mówi w takich sytuacjach o doradcach niespecjalistach (choć ekspertach w pewnych dziedzinach), którzy osiągnęli swoją wiedzę w danym zakresie przez doświadczenie życiowe, osobiste i inne umiejętności, jakich nie można się „wyuczyć”. Ich wiedza jest rezultatem własnej działalności i trzech typów doświadczeń:

- 1) poznania nowych sytuacji,
- 2) uczestniczenia w układach międzyosobowych oraz
- 3) refleksji nad własnym doświadczeniem⁴.

Zdaniem Stephena Murgatroyda skutecznej pomocy często udzielają osoby dysponujące znacznym doświadczeniem i intuicją, choć z niewielkim profesjonalnym przeszkoleniem. Autor dodaje również, iż: „poradnictwo i pomoc nie jest aktywnością profesjonalistów, lecz sposobem bycia wobec innych”⁵.

W tekście pt. *Fryzjer jako nieprofesjonalny doradca* prezentujemy wraz z Katarzyną Świerkowską pracownika salonu fryzjerskiego i analizujemy jego pozazawodowe działania, doszukując się w nich poradniczych aspektów. Pomysł dość przewrotny, daje jednak wgląd w specyficzny typ poradnictwa dziejącego się niejako „przy okazji” i „w międzyczasie” innych czynności.

Kolejne artykuły umieszczone w tej części poruszają kwestie poradnictwa rodzinnego. Autorka jednego z nich – Katarzyna Jopek – wprowadza czytelnika w tematykę poradnictwa przedmałżeńskiego. Przedmiotem swoich analiz czyni kursy przedmałżeńskie poddając je wnikliwej i refleksyjnej interpretacji. To zagadnienie stało się już wcześniej inspiracją do refleksji andragogicznej. Zdaniem Józefa Kargula:

ta obowiązkowa forma edukacji, zinstytucjonalizowana i sformalizowana, postrzegana bywa przez młodych ludzi jako nowe doświadczenie życiowe, które poddawane jest przez nich ocenie; które wywołuje rozmaite komentarze, a także napięcia emocjonalne⁶.

³ E. Siarkiewicz, *Człowiek w sytuacji pomocy. Kontekst antropologiczny*, tekst w druku.

⁴ O. Czerniawska, *Poradnictwo wychowawcze jako wzmacnianie środowiska wychowawczego*, Warszawa 1977.

⁵ S. Murgatroyd, *Poradnictwo i pomoc*, Poznań 2000.

⁶ J. Kargul, *Obszary pozaformalnej i nieformalnej edukacji dorosłych. Przesłanki do budowy teorii edukacji całościowej*, Wrocław 2001, s. 53.

Poszukując przyczyn takiego stanu rzeczy autor wskazuje na podobieństwo owego rodzaju edukacji do nauki w obowiązkowych instytucjach edukacyjnych, w których młodzi ludzie:

nie zawsze mieli możliwość wyrażania własnych poglądów, ujawniania własnego zdania, a jedynie byli skazani na konieczność zapamiętania i reprodukcji wiedzy przekazywanej przez nauczycieli⁷.

Inspiracją do poradniczych analiz działań, jakimi są kursy przedmażeńskie była zaobserwowana przez Autorkę niejednorodność oferowanych w tym zakresie usług. Owocem tych rozważań jest artykuł pt. *Dwa modele poradnictwa przedmażeńskiego*, który już w tytule sugeruje podwójne oblicze owej poradniczej praktyki.

Kolejny tekst również pozostaje w obszarze poradnictwa rodzinnego. Zdaniem Stanisława Kawuli:

Zdecydowana większość ludzi przychodzi na świat w rodzinie i przechodzi w niej niemal cały proces socjalizacji pierwotnej w różnych fazach życia. Z tych też względów człowiek ze swej natury jest istotą rodzinną (*homo familiens*)⁸.

Autor wspomina również, iż:

w swym rozwoju historycznym ludzkość wytworzyła różnorodne formy życia małżeńsko-rodzinnego, które dają większe lub mniejsze poczucie bezpieczeństwa, uznania i przynależności⁹.

Dorota Tokarz w swoim artykule porusza kwestie oferty poradniczej dla dwóch różnych form życia rodzinnego. Jej tekst pt. *Asymetryczność poradnictwa dla rodzin adopcyjnych i zrekonstruowanych* stanowi swoistego rodzaju zestawienie długofalowego, zaplanowanego i formalnego poradnictwa oferowanego rodzinom adopcyjnym z (nie)poradnictwem dla rodzin zrekonstruowanych. Autorka dostrzega na tym polu dużą asymetrię i poddaje ją wnikliwej refleksji.

Niezwykle trudny, lecz bardzo istotny problem omawia Alina Bojanowicz w kolejnym artykule pt. *Indywidualne sposoby radzenia sobie z żałobą. Udział poradnictwa incydentalnego*. W czasach współczesnych, w których istotną rolę odgrywają prawa konsumpcji, dominuje kult pięknego ciała oraz młodości, temat śmierci staje się niewygodnym tabu. Autorka podejmuje jednak ten trudny temat, osadzając go w ramach poradnictwa incydentalnego. Akcentuje nieformalny udział osób nie związanych z pomaganiem, lecz odgrywających istotną rolę w przetrwaniu owych tragicznych momentów życiowych. Stawia pytania o doradcę incydentalnego oraz motywów zwracania się do niego o pomoc.

⁷ *Ibid.*

⁸ S. Kawula, *Kształty rodziny współczesnej*, Toruń 2006, s. 5.

⁹ *Ibid.*

Kolejny tekst traktuje o zupełnie innej dziedzinie poradnictwa; wpisuje się bowiem w szeroko pojętą profilaktykę zdrowia. Jest dowodem na to, że pola zainteresowań praktyków, jak i teoretyków poradnictwa rozszerzają się. W naturalny więc sposób rodzi się potrzeba ponownego opisywania zjawisk, redefiniowania pojęć, a nawet tworzenia nowych. Martyna Rybka w artykule pt. *Poradnictwo okołotestowe...* dotyka kwestii poradnictwa związanego z wykonywaniem badań w kierunku HIV. Opisuje w nim całą poradniczą procedurę, której mogą zostać poddane osoby decydujące się na zrobienie testu sprawdzającego stan zdrowia. Autorka wprowadza więc temat dość specyficznego rodzaju wsparcia, podyktowanego innymi motywami oraz innymi potrzebami osób radzących się niż tradycyjne poradnictwo; wsparcia będącego przedmiotem szeroki- kich badań prowadzonych na Uniwersytecie Zielonogórskim przez Zbigniewa Izdebskiego.

Ostatni, umieszczony w tym zbiorze tekst porusza nietypową dla poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego kwestię związaną z doradztwem ekonomicznym. Ewelina Staszewska w artykule pt. *Windykator jako egzekutor długu i doradca – poradnicze wątpliwości i ambiwalencje* opisuje wymuszoną przez współczesność, podwójną rolę, w jaką wpisuje się doradca bankowy. Autorka w ciekawy sposób ukazuje tytułową ambiwalencję doradcy-windykatora, który z jednej strony musi wypełniać swoje ściśle określone zadania zawodowe, z drugiej jednak – stara się złagodzić swoją dyrektywność poradniczymi treściami.

* * *

W tym miejscu wypada więc powrócić do pytania, które przywołałam na początku. Pytania, które zadano mi kilkanaście lat temu w instytucji zwanej poradnią: „To coś takiego [poradnictwo] w ogóle można studio- wać?”. Pamiętam swoje ówczesne zaskoczenie, smutek, a także milcze- nie. Nie odpowiedziałam wtedy na to pytanie. Odpowiedź tę, w sposób niezamierzony udzieliły natomiast moje były studentki-absolwentki pe- dagogiki o specjalności poradnictwo oraz inne autorki prezentowanych w tej książce poradniczych refleksji. Wszystkie zebrane tu teksty są ży- wym przykładem, że poradnictwo można studiować; że można je zgłę- biać, badać, opisywać, dokonywać krytycznych refleksji, można w końcu odnajdywać nowe jego obszary.

Refleksje o poradnictwie debiutujących doradców to zbiór artykułów będących swoistego rodzaju mozaiką głosów, opinii i spostrzeżeń. Za- warte w tej książce przemyślenia młodych badaczy, ludzi stojących na progu zawodowego, profesjonalnego życia i czasem jedynie mentalnie debiutujących jako doradcy, pokazują na jak wiele różnych sposobów, przy użyciu nie zawsze jednorodnych terminów, można mówić o tym

samym przedmiocie zainteresowań – o poradnictwie. Napawający optymizmem jest fakt, iż poradnictwo wciąż pozostaje dla nich ciekawą i inspirującą dziedziną. Cieszyć może, że tak wielu młodych obserwatorów i krytycznych analityków rzeczywistości społecznej zwraca swoją uwagę na nowy rodzaj pomagania, jakim jest poradnictwo zapośredniczone. Z satysfakcją zauważam, iż interesują się tym, co w poradnictwie jest nieoczywiste i niejednoznaczne. Podejmują zagadnienia związane z incydentalnymi, nieformalnymi cechami poradnictwa. Dostrzegają brak działalności poradniczej w niektórych dziedzinach życia i zapytują o powody takiego stanu rzeczy. Dokonują również swoistej adaptacji zagadnień z innych zakresów tematycznych na „pole” poradnictwa. Zamieszczone w tym zbiorze teksty dowodzą, iż młodzi ludzie chcą pisać o poradnictwie, chcą je badać i analizować. Ja natomiast chciałabym wierzyć, że głosy te nie pozostaną odosobnione, a być może nawet doczekają się kontynuacji.

Pragnę serdecznie podziękować wszystkim osobom, które przyczyniły się do powstania tej książki, lecz przede wszystkim szczere wyrazy wdzięczności przekazuję Pani Profesor Alicji Kargulowej za nieustające wsparcie naukowe oraz dalsze inspiracje. Dziękuję również wszystkim Autorkom zamieszczonych w tym zbiorze tekstów – moim byłym studentkom, bez udziału których *Refleksje o poradnictwie debiutujących doradców* nie mogłyby się narodzić.

Daria Zielińska-Pękał